

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2020. gada 17. decembrī
lietā Nr. 2020-18-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc personas E konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 17. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtnās daļas 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2014. gada 16. oktobrī pieņēma Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumu (turpmāk – Kapitālsabiedrību pārvaldības likums), kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Šā likuma sākotnējā redakcijā 37. panta otrās daļas 2. punkts noteica, ka par valdes vai padomes locekļa kandidātu nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Savukārt ar 2019. gada 13. jūnija likumu “Grozījumi Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā” (turpmāk – Grozījumi Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā), kas stājās spēkā 2020. gada 1. janvārī, 37. pants, kurš noteic valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtību atvasinātas publiskas personas kapitāla daļu pārvaldīšanas gadījumā, tika izteikts jaunā redakcijā.

Šobrīd spēkā esošajā redakcijā noteikums, ka par valdes vai padomes locekļa kandidātu nedrīkst izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir ietverts Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punktā (turpmāk – apstrīdētā norma).

2. Pieteikuma iesniedzējs – persona E (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 106. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs strādājot vadošā amatā publiski privātā kapitālsabiedrībā un, ievērojot šīs kapitālsabiedrības valdes reglamentu, kā arī Pieteikuma iesniedzēja izglītību un profesionālo pieredzi, ticis atzīts par piemērotāko kandidātu kapitālsabiedrības valdes locekļa amatam. Tomēr pēc tam, kad saņemta informācija par Pieteikuma iesniedzēja sodāmību, viņa virzīšana šīs kapitālsabiedrības valdes locekļa amatam apturēta, pamatojoties uz apstrīdēto normu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, kas aptverot arī valdes locekļa pienākumu pildīšanu publiski privātā kapitālsabiedrībā.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Proti, likumdevējs neesot veicis pienācīgu analīzi un sniedzis pamatojumu par nepieciešamību apstrīdētajā normā ietvert absolūto aizliegumu un tādējādi neesot ievērojis labas likumdošanas principu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertajam personas pamattiesību ierobežojumam nav legītīma mērķa. Tomēr tad, ja tiktu uzskatīts, ka

šāds leģitīms mērķis pastāv, tas varētu būt sabiedrības labklājības aizsardzība. Taču apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums neesot piemērots līdzeklis šā mērķa sasniegšanai. Proti, atsevišķos gadījumos tāds pats risks, kāds saistīts ar iepriekš par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas atrašanos kapitālsabiedrības valdes locekļa amatā, varot pastāvēt arī tad, ja šāda persona strādā kapitālsabiedrībā citā amatā, bet tāpat veic visus tos pienākumus, kādi būtu jāveic valdes loceklim.

Likumdevējs neesot pamatojis nedz absolūtā aizlieguma nepieciešamību, nedz arī to, ka leģitīmo mērķi nevarētu sasniegt ar citiem līdzekļiem. Likumdevējs esot varējis noteikt dažādus izņēmumus no absolūtā aizlieguma, piemēram, paredzot, ka nominācijas komisija izvērtē individuāli katru personu, kura ir iepriekš sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai paredzot iespēju periodiski pārskatīt nepieciešamību saglabāt liegumu konkrētām personu grupām strādāt publiski privātas kapitālsabiedrības valdē, vai precīzi identificējot tos noziedzīgos nodarījumus, par kuru izdarīšanu sodītas personas iecelšana publiski privātas kapitālsabiedrības valdē apdraudētu sabiedrības labklājību. Pašlaik aizliegums attiecoties arī uz personām, tostarp Pieteikuma iesniedzēju, kas izdarījušas tādu noziedzīgu nodarījumu, par kuru šobrīd Krimināllikumā nav paredzēta kriminālatbildība un kurš neesot saistīts ar, piemēram, noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā.

Turklāt no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem neesot gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs būtu izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas. Citstarp neesot ņemts vērā tas, ka persona pēc izdarītā noziedzīgā nodarījuma varētu mainīt savu attieksmi un dzīvesveidu kopumā.

Visbeidzot, neesot saskatāms arī labums, ko sabiedrība gūtu no šāda pamattiesību ierobežojuma, jo esot iespējami tādi noziedzīgi nodarījumi, kurus izdarot netiek apdraudētas intereses, kuru aizsardzības labad pieņemta apstrīdētā norma.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106. pantam esot vērtējama tikai tiktāl, ciktāl tā liedz par publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Proti, citas situācijas, ko arī regulē apstrīdētā norma, – personas izvirzīšana atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatam un personas izvirzīšana publiski privātas kapitālsabiedrības padomes locekļa amatam – neesot vērtējamās, jo konstitucionālā sūdzība kalpojot tikai konkrētas personas pamattiesību aizsardzībai, nevis tiesību sistēmas sakārtošanai.

Apstrīdētā norma neierobežojot tādas Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, kuras būtu ietvertas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā. Proti, personas tiesības kandidēt uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā neietilpstot Satversmes 106. panta pirmā teikuma tvērumā, jo publiski privātas kapitālsabiedrības valdes loceklim tiekot uzticēta rīkošanās ar publiski privātas kapitālsabiedrības mantu. Tādējādi jautājums esot nevis par personas tiesībām prasīt, lai tai tiktu uzticēta svešas mantas pārvaldīšana, bet gan par publiskas personas tiesībām normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izvēlēties personu, kurai uzticēt savas mantas pārvaldīšanu. Savukārt tad, ja varētu atzīt, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības, šāds ierobežojums būtu uzskatāms par pamatotu.

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nevarot tikt uzskatīts par absolūtu, jo tas attiecoties nevis uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu. Turklāt pat tad, ja šis aizliegums varētu tikt uzskatīts par absolūtu, spriežot par to, vai likumdevējs ir izvērtējis šā absolūtā aizlieguma nepieciešamību, būtu jāpārbauda nevis tas, vai aizliegums ir noteikts ar likumu, bet gan tas, vai aizliegums ir samērīgs.

Apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legītimie mērķi esot gan sabiedrības labklājības aizsardzība, veicinot efektīvu publiski privātu kapitālsabiedrību pārvaldīšanu un nodrošinot racionālu un ekonomiski pamatotu

resursu izmantošanu, gan demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība, nodrošinot sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai.

Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, esot jāņem vērā tas, ka izskatāmajā lietā noteiktas prasības ir izvirzītas personai, kura kandidē uz augsta līmeņa valsts amatpersonas amatu. Apstrīdētā norma esot piemērota abu leģitīmo mērķu sasniegšanai. Tā veicinot sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai un valstij, tādējādi aizsargājot demokrātisko valsts iekārtu. Tāpat apstrīdētā norma mazinot iespējamību, ka publiski privāta kapitālsabiedrība tiktu pārvaldīta neefektīvi.

Saeima norāda, ka likumdevējam apstrīdētās normas pieņemšanas laikā nebija saistoša metodoloģija, pēc kuras Satversmes tiesā tiek vērtēta tādu pamattiesību ierobežojumu satversmība, kas ir uzskatāmi par absolūtiem, jo šāda metodoloģija esot ieviesta vairāk nekā trīs gadus pēc apstrīdētās normas pieņemšanas.

Pēc Saeimas ieskata, ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem līdzekļiem leģitīmos mērķus nevar sasniegt tādā pašā kvalitātē. Sabiedrības uzticēšanās demokrātiskai valsts iekārtai mazinātos, ja par tīšu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu sodītas personas varētu ieņemt publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Tāpat būtu jārēķinās ar risku, ka publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldība varētu būt neefektīva.

Visbeidzot, kaitējums, kas ar apstrīdēto normu nodarīts Pieteikuma iesniedzēja tiesībām, esot salīdzinoši mazs, jo Pieteikuma iesniedzējs vēl joprojām varot strādāt konkrētajā kapitālsabiedrībā kā darbinieks un valdes locekļa amats viņam būtu tikai papildu nodarbošanās. Samērojot labumu, ko no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma iegūst sabiedrība, ar kaitējumu, ko šāds ierobežojums nodara Pieteikuma iesniedzējam, varot secināt, ka noteiktais ierobežojums ir atbilstošs.

4. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam neaizskar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības. Proti, Pieteikuma iesniedzējs īstenojot Satversmes

106. panta pirmajā teikumā ietvertu valsts garantēto tiesību minimumu, jo jau esot nodarbināts konkrētajā kapitālsabiedrībā uz darba tiesisko attiecību pamata.

Tāpat valdes locekļa institūts publiskas personas kapitālsabiedrībā tiešā veidā neatbilstot nodarbinātības jēdzienam Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē. Esot jāņem vērā tas, ka valdes locekļa institūts ir saistīts ar uzticības attiecībām un ar attiecīgajām personām tiek slēgts pilnvarojuma līgums. Valdes locekļa institūta un pilnvarojuma līguma būtība neparedzot nekādas garantijas vai paļāvību uz valdes locekļa pienākumu turpināšanas iespēju.

Pat tad, ja apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ierobežotu Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības, šāds ierobežojums esot pamatots. Ekonomikas ministrija pievienojas Saeimas atbildes rakstā sniegtajam pamattiesību ierobežojuma vērtējumam un papildus norāda, ka, izvēloties valdes locekļus, kapitālsabiedrības dalībniekiem ir rīcības brīvība. Turklāt, lai uzturētu sabiedrības uzticēšanos valsts varai, esot nepieciešams ne vien nodrošināt objektīvu un godprātīgu lēmumu pieņemšanu, bet arī nepieļaut pat šķietamību, ka pieņemtie lēmumi ir neobjektīvi un negodprātīgi. Pieteikuma iesniedzēja norādītais iespējamais izņēmums no absolūtā aizlieguma – nominācijas komisija, kas izvērtētu individuālos apstākļus, – nepalīdzētu leģitīmo mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – sasniegt tādā pašā kvalitātē, jo sabiedrība nepiedalītos šādas nominācijas komisijas darbībā un ziņas par to, ka persona, kura iepriekš sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, ir iecelta publiskas personas kapitālsabiedrības valdē, tiktu uztvertas negatīvi.

Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka par nodarījumu, par kuru viņš tika notiesāts, vairs nav paredzēta kriminālatbildība, neesot pamatots. Pat ja tā būtu, tādā gadījumā būtu jārisina nevis jautājums par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei, bet gan jautājums par apstrīdētās normas pareizu piemērošanu.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka publiski privātas kapitālsabiedrības valdes loceklis nav uzskatāms par tik augsta līmeņa valsts amatpersonu, lai uz to attiecinātu tāda apmēra ierobežojumu kā apstrīdētajā normā noteiktais. Proti, apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums būtu aizstājams

ar terminētu aizliegumu, vai arī šo aizliegumu varētu attiecināt tikai uz atsevišķu noziedzīgu nodarījumu grupām.

Likumdevējam esot rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Piemēram, likumdevējs varot noteikt konkrētai profesionālai darbībai nepieciešamo izglītību vai personām, kurām uzticēta valstij un sabiedrībai nozīmīgu funkciju izpilde, noteikt ne tikai prasības attiecībā uz profesionālo kvalifikāciju, fizisko sagatavotību un veselības stāvokli, bet arī prasības, kas pamatotas ar morāliem apsvērumiem sabiedrības interesēs.

Ierobežojums, kas aizliedz personām ieņemt noteiktus amatus neierobežotu laiku arī pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, esot uzskatāms par absolūtu, jo tas attiecoties uz ikvienu pie noteiktas grupas piederošu personu, nepieļaujot nekādus izņēmumus un esot noteikts uz mūžu. Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka tiesībsargs jau ir aktualizējis jautājumu par šādu ierobežojumu tiesiskajām sekām personu tālākajā profesionālajā darbībā. Proti, tiesībsargs esot vērsies pie Ministru prezidenta ar lūgumu nodrošināt, ka atbilstoši katras nozares specifikai tiek pārskatīti normatīvie akti, kas paredz personām ierobežojumus attiecībā uz konkrētu nodarbošanos agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ.

Ievērojot minēto, Ministru prezidents ar rezolūciju uzdevis vairākiem ministriem iepazīties ar tiesībsarga iebildumiem un sagatavot atbildes projektu izskatīšanai Ministru kabineta sēdē. Izpildot rezolūcijā doto uzdevumu, esot secināts, ka pašreiz dažādi aizliegumi sakarā ar iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu ir ietverti daudzu nozaru likumos, proti, vairāk nekā piecdesmit likumos un vairāk nekā desmit Ministru kabineta noteikumos, un arī to formulējumi ir dažādi. Turklāt daudzi no šiem ierobežojumiem esot noteikti pirms pietiekami ilga laika un tādējādi, iespējams, neatbilstot pašreizējiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.

Tiesībsargam sniedzamās atbildes projekts esot izskatīts un atbalstīts ar Ministru kabineta 2020. gada 3. marta sēdes protokolu Nr. 9, 40.§ (TA-2009). Šajā protokolā ministrijām citstarp esot uzdots līdz 2020. gada 1. oktobrim sagatavot un iesniegt Valsts kancelejai priekšlikumus grozījumiem savas nozares likumos un

Ministru kabineta noteikumos attiecībā uz personām paredzētajiem aizliegumiem vai ierobežojumiem saistībā ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu. Izstrādājot priekšlikumus, ministrijām vajadzējis apsvērt to, vai aizliegums ir nepieciešams; vai aizliegumu ir iespējams attiecināt tikai uz tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem vai noziedzīgu nodarījumu grupām; vai aizliegumu iespējams attiecināt tikai uz noteiktas klasifikācijas noziedzīgiem nodarījumiem (no kaitīgākā uz mazāk kaitīgu); vai absolūto aizliegumu ir iespējams aizstāt ar terminētu aizliegumu; vai absolūto aizliegumu ir iespējams neattiecināt uz personām, kuras noziedzīgu nodarījumu izdarījušas, būdamas nepilngadīgas; vai absolūto aizliegumu ir iespējams atcelt, veicot individuālu izvērtējumu.

Attiecībā uz apstrīdētās normas satversmību Tieslietu ministrija norāda: lai gan publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļi ir uzskatāmi par valsts amatpersonām likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" (turpmāk – Interešu konflikta novēršanas likums) izpratnē, viņi nevar tikt atzīti par augsta līmeņa valsts amatpersonām. Likumdevējs šā likuma 4. pantā minētās amatpersonas izkārtojis secībā atbilstoši to funkciju nozīmībai demokrātiskā tiesiskā valstī, proti, panta pirmajos punktos minētās amatpersonas pilda valstij nozīmīgākas funkcijas nekā amatpersonas, kas minētas panta beigās. Ne visi valsts amatpersonu amati esot tādi, attiecībā uz kuriem noteikts absolūts ierobežojums, kas liedz ieņemt konkrēto amatu sakarā ar iepriekš izdarītu noziedzīgu nodarījumu. Publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļi pēc to funkcijām un atbildības varētu tikt pielīdzināti civildienesta ierēdņiem vai maksātspējas administratoriem. Uz šiem amatiem varot kandidēt arī personas, kuras ir sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja tām sodāmība ir dzēsta vai noņemta.

Visbeidzot, citās Satversmes tiesā izskatītajās lietās, kurās vērtēta līdzīga pamattiesību ierobežojuma satversmība, attiecīgā prasība neesot bijusi noteikta personai, kura kandidē uz valsts amatpersonas amatu, un līdz ar to šajās lietās izdarītos secinājumus neesot iespējams analogiski attiecināt uz izskatāmo lietu.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Pēc tiesībsarga ieskata, apstrīdētā norma nebūtu vērtējama tikai tajā apjomā, kas attiecas uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā. Apstrīdētā norma attiecoties uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībām un aptverot dažādu formu kapitālsabiedrības. Tādējādi būtu vērtējamās gan iespējas kandidēt uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu, gan iespējas kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu.

Satversmes 106. panta tvērumā ietilpstot arī kapitālsabiedrības valdes locekļa amats. Atšķirīgs secinājums būtu pretējs Satversmes 106. pantā lietotā termina “ikviens” jēgai un būtībai.

Tiesībsargs norāda, ka apstrīdētajā normā ir ietverts absolūtais aizliegums. Lai gan minētais aizliegums neesot attiecināts uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti aiz neuzmanības, tas nemainot tā absolūto un negrozāmo raksturu attiecībā uz tīši izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Lai gan tiesībsargs piekrīt Saeimas viedoklim, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis – aizsargāt sabiedrības labklājību –, par leģitīmo mērķi šādam ierobežojumam nevarot uzskatīt demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību. Tieši pretēji – mūsdienu sabiedrībai esot nepieciešama attīstīta un progresīva valsts, tātad arī jauni profesionāļi, kas savas zināšanas un pieredzi var ieguldīt visas Latvijas attīstības labā. Ja persona pagātnē izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, kas pēc savām sekām nav bijis smags, un šai personai sodāmība dzēsta, tas varot nozīmēt, ka persona savus uzskatus un vērtības laika gaitā ir mainījusi. Arī šādas personas varot sniegt savu ieguldījumu valstij.

Pretēji Saeimas norādītajam izskatāmajā lietā esot izmantojama no Satversmes tiesas 2017. gada 14. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 izrietošā metodoloģija, vērtējot to, vai absolūtais aizliegums atbilst samērīguma principam. Proti, lai gan apstrīdētā norma tika pieņemta vēl pirms minētā sprieduma, likumdevējam atbilstoši racionāla likumdevēja principam vajadzējis proaktīvi reaģēt uz šādu Satversmes tiesas spriedumu un tajā lietoto metodoloģiju.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai, un likumdevējs esot pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību, taču neesot izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas. Proti, likumdevējam vajadzējis apsvērt, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgais nodarījums, kura izdarītājam tiek liegts ieņemt gan atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrības, gan publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Tāpat, nosakot attiecīgo ierobežojumu, neesot ņemts vērā tas, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties.

Likumdevējs neesot pamatojis arī savu apgalvojumu, ka, paredzot izņēmumus no absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Jau pašlaik pastāvot nominācijas komisija, un neesot objektīvu šķēršļu, kas tai liegtu izvērtēt arī tādas personas atbilstību valdes locekļa amatam, kura savulaik tikusi sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Visbeidzot, arī tiesībsargs vērš uzmanību uz savu vēstuli Ministru prezidentam, kurā viņš lūdzis nodrošināt to, ka atbilstoši katras tiesību nozares specifikai tiek pārskatīti normatīvie tiesību akti, kas paredz personām ierobežojumus attiecībā uz konkrētu nodarbošanos agrāk izdarīta noziedzīga nodarījuma dēļ.

7. Pieaicinātā persona – Pārresoru koordinācijas centrs – uzskata, ka apstrīdētā norma būtu pārskatāma kontekstā ar citiem valsts amatpersonu amatiem, kurus nav liegts ieņemt personām, kurām sodāmība ir dzēsta vai noņemta, ar attiecīgo amatu pienākumiem un izdarīto noziedzīgo nodarījumu smagumu, un tas viss būtu samērojams ar ierobežojumu, kas personai mūža garumā liedz ieņemt noteiktu amatu, un sabiedrības ieguvumu no šāda ierobežojuma.

Pienākumi, kas izriet no darba tiesiskajām attiecībām kapitālsabiedrībā, saturiski atšķiroties no valdes locekļa pienākumiem, un konkursā uz valdes locekļa amatu tiek atlasīti kandidāti ar pieredzi vadībā un ar to saistītajām kompetencēm. Tiesiskais regulējums ļaujot valdes loceklim vienlaikus ieņemt arī citu amatu

konkrētajā kapitālsabiedrībā, bet tā esot izvēles tiesība, nevis automātisks papildu nosacījums, kas īstenojas līdz ar iecelšanu valdes locekļa amatā. Tādējādi neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja arguments, ka saskaņā ar konkrētās kapitālsabiedrības reglamentu personai, kura uz darba līguma pamata ir nodarbināta konkrētajā kapitālsabiedrībā, likumsakarīgi vajadzētu būt arī šīs kapitālsabiedrības valdes sastāvā.

Publisku personu kapitālsabiedrību īpašumā vai pārvaldīšanā esot tautsaimniecībai un drošībai svarīga infrastruktūra, finanšu līdzekļi, un tās sniedzot sabiedriski nozīmīgus pakalpojumus. Ņemot vērā minēto un to, ka publisku personu kapitālsabiedrību valdes rīkojas ar publiskas personas kapitālsabiedrības līdzekļiem, šādu kapitālsabiedrību valdes locekļiem tiekot izvirzītas augstākas prasības nekā privātpersonām piederošu kapitālsabiedrību valdes locekļiem.

Publisku personu kapitālsabiedrību valdes locekļu atlases procesa mērķis esot nodrošināt atklātu, godīgu un profesionālu valdes locekļu izraudzīšanu un līdz ar to profesionālas un kompetentas kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijas izveidi. Skatot atlases procesa mērķi kopsakarā ar rīcības standartiem, kādi tiek gaidīti no publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļa, esot secināms, ka valdes loceklim jāatbilst ne tikai profesionālajām prasībām (pieredzes saturs un ilgums, izglītība, valodu zināšanas, vadības prasmes utt.), bet arī ētikas standartiem, kas rada pamatu uzticēties valdes loceklim un paļauties uz to, ka viņš rīkosies sabiedrības interesēs. Tādēļ atlases procesos attiecībā uz valdes locekļa kandidāta ētisko atbilstību vienmēr esot paredzēti vismaz divi filtri. Pirmais no tiem esot Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31.panta ceturtajā daļā un 37.panta ceturtajā daļā noteiktie pamatkritēriji, bet otrs – kandidāta atbilstība nevainojamas reputācijas kritērijiem, kuri noteikti uz šā likuma pamata izdotajos Ministru kabineta noteikumos un konkretizēti arī Pārresoru koordinācijas centra izdotajās vadlīnijās, kurās sniegti ieteikumi nevainojamas reputācijas novērtēšanai.

Tādējādi kapitālsabiedrības vadīšanai būtiska esot personas pašreizējā profesionālā sagatavotība un reputācija. Pagātnes notikumi tiekot ņemti vērā tikai tiktāl, lai secinātu, vai persona ir labojusies, un ļautu prognozēt tās rīcību nākotnē.

Vērtējot pieeju attiecībā uz personas reputāciju kopsakarā ar apstrīdēto normu, kritērijs “neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas” neatspoguļojot kandidāta aktuālo attieksmi pret sabiedriski nozīmīgām vērtībām, par kuru apdraudēšanu vai aizskaršanu piemērojama kriminālatbildība. Tomēr vajagot būt konstatējamiem tādiem papildu apstākļiem, kas apliecina personas (kandidāta) attieksmes maiņu.

Ņemot vērā apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma stingrību, varot secināt, ka publisku personu kapitālsabiedrību valdes locekļi ir pietuvināti advokātiem, prokuroriem un tiesnešiem, nevis, piemēram, civildienesta ierēdņiem, kuriem nav liegts ieņemt attiecīgo amatu, ja sodāmība ir noņemta vai dzēsta. Tomēr neesot skaidri saskatāms pamats attiecībā uz valsts mantas pārvaldīšanu, saimnieciskās darbības veikšanu valsts vārdā un interesēs izvirzīt stingrākas prasības nekā attiecībā uz civildienesta ierēdņa pienākumu veikšanu, kas ietver citstarp administratīvo aktu sagatavošanu un izdošanu, kā arī citu ar indivīda tiesībām saistītu lēmumu pieņemšanu.

8. Pieaicinātā persona – Valsts probācijas dienests – norāda, ka iepriekšējās sodāmības esība palielina risku, ka persona var vēlreiz izdarīt noziedzīgu nodarījumu. Tāpēc sodāmības fakta konstatēšana varot būt par pamatu dažādu ierobežojumu un aizliegumu noteikšanai.

Tomēr šāds fakts nevarot būt par pamatu tam, lai noteiktu personai ierobežojumus uz visu atlikušo mūžu. Lai gan iepriekšēja sodāmība sākotnēji liecina par lielāku risku, ka persona var izdarīt noziedzīgu nodarījumu atkārtoti, no Valsts probācijas dienesta un arī citās valstīs veiktajiem pētījumiem izrietot secinājums, ka iepriekš sodītu personu izdarītu jaunu noziedzīgu nodarījumu risks ar katru sabiedrībā pavadītu gadu samazinās.

Par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodīta persona vairumā gadījumu neapdraudēšot sabiedrības drošību vairāk kā citas, nesodītas personas, ja vien tā ilgstoši būs atradusies sabiedrībā un atturējusies no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Tāpēc, nosakot aizliegumus, būtu jāņem vērā laiks, kas pagājis no pēdējā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, sodāmību skaits, izdarītā noziedzīgā

nodarījuma veids, kā arī citi apstākļi, kas varētu liecināt par atkārtota noziedzīga nodarījuma risku.

9. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs – norāda, ka sodāmības dzēšana un noņemšana anulē visas izdarītā noziedzīgā nodarījuma krimināltiesiskās sekas, izņemot tās, kuras likumā paredzētas gadījumiem, kad pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums. Tomēr šobrīd esot spēkā vairāk nekā 120 tiesību akti, kas nosaka dažādus ierobežojumus personas pieņemšanai darbā, kandidēšanai uz amatu, iespējām saņemt atļauju vai iegūt pilsonību.

Atbilstoši no 2002. gada 1. janvāra līdz 2005. gada 20. oktobrim spēkā bijušā Sodurēģistra likuma pārejas noteikumam sākotnēji Sodurēģistrā tikusi iekļauta Iekšlietu ministrijas informācijas centra Noziedzīgus nodarījumus izdarījušo personu kartotēkā esošā informācija. Manuālajā kartotēkā glabājoties ziņas par personu notiesāšanu, sākot no 1940. gada. Pamatojoties uz minēto, Sodurēģistrā tikušas iekļautas ziņas par personām, kuras notiesātas par Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas Kriminālkodeksā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Saskaņā ar spēkā esošā Sodurēģistra likuma 23. pantu ziņas par personu, kurai sodāmība dzēsta, Sodurēģistra arhīvā tiekot glabātas gadu pēc personas nāves, bet ne ilgāk kā 100 gadus pēc personas dzimšanas. Ziņas no Sodurēģistra tiekot izsniegtas valsts un citām publisko personu institūcijām to darbību regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā apjomā, tostarp arī ziņas par Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas Kriminālkodeksā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Lai gan noziedzīgais nodarījums, par kura izdarīšanu tika sodīts Pieteikuma iesniedzējs, ir dekriminalizēts, ar 2012. gada 13. decembra likumu "Grozījumi Krimināllikumā" izslēdzot Krimināllikuma 262. panta pirmo daļu, par šāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodīta persona netiekot automātiski atzīta par nesodītu. Proti, šādi noziedzīgi nodarījumi pēc to dekriminalizācijas joprojām tiekot uzskatīti par administratīviem pārkāpumiem, kuriem pēc būtības esot arī

krimināla nodarījuma raksturs, bet par kuriem paredzēta tikai administratīvā atbildība. Tāpēc šāds noziedzīgs nodarījums joprojām tiek atzīts par sodāmu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Valentija Liholaja – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Pretēji Saeimas norādītajam, apstrīdētajā normā tomēr esot iekļauts absolūtais aizliegums, jo tas nepieļaujot izņēmumus un esot noteikts uz mūžu. Turklāt tas aptverot absolūti lielāko daļu cilvēku, kuri var kļūt par šā aizlieguma adresātiem, – no 336 noziedzīgajiem nodarījumiem, kuri paredzēti Krimināllikuma sevišķajā daļā, tikai septiņi esot tādi, kas varētu būt izdarīti aiz neuzmanības.

Likumdevēja izraudzītais līdzeklis esot piemērots leģitīma mērķa – sabiedrības labklājība – sasniegšanai, jo veicinot publiski privātas kapitālsabiedrības efektīvu pārvaldību, racionālu un ekonomiski pamatotu līdzekļu izmantošanu un labas korporatīvās pārvaldības principu ievērošanu. Tomēr, vērtējot šāda ierobežojuma nepieciešamību, esot jāņem vērā tas, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā ietverti nodarījumi, kas apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, un šo noziedzīgo nodarījumu kaitīguma pakāpe arī ir dažāda. Tādējādi viens no līdzekļiem, ar kuriem leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē, varētu būt absolūtā aizlieguma saglabāšana neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tikai attiecībā uz personām, kuras iepriekš sodītas par tādiem likumā norādītiem tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem (iespējams, noziegumiem), kas vērsti pret tautsaimniecības interesēm, saistīti ar dienesta ļaunprātību un korupciju, apdraudējuši juridisko personu mantiskās un citas intereses, rada risku attiecībā uz sabiedrības labklājības aizsardzību ilgtermiņā. Jautājums par citu iepriekš par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem sodītu personu iespēju kandidēt uz valdes locekļa amatu būtu izlemjams nominācijas komisijā pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, iespējams, nosakot konkrētu laiku, kādam jābūt pagājušam kopš sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tas ļautu apstrīdētajā normā ietvertu

aizliegumu piemērot nevis mehāniski un formāli, bet objektīvas nepieciešamības dēļ un ievērojot sabiedrības intereses.

Ņemot vērā to, ka apstrīdētās normas pieņemšanas brīdī nodarījums, par kuru Pieteikuma iesniedzējs iepriekš bija saukts pie kriminālatbildības, vairs nebija atzīstams par noziedzīgu, būtu jāapsver tas, vai apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir attiecināms uz personām, kuras tika sodītas par tādiem tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri ir dekriminalizēti.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētā profesore *Dr. iur. Annija Kārklīņa* – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Satversmes 106. panta pirmais teikums garantējot tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un attiecoties arī uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu. Apstrīdētajā normā esot ietverts aizliegums, kuru varot uzskatīt par tādu, kas ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Turklāt šis aizliegums, ņemot vērā to, ka tas attiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām un ir noteikts uz mūžu, esot uzskatāms par absolūtu.

Apstrīdētajai normai esot legītīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība –, jo tajā ietvertais ierobežojums veicinot publiski privātu kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldīšanu, nodrošinot racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu. Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums esot piemērots šā legītīmā mērķa sasniegšanai. Šāds aizliegums esot arī viens no līdzekļiem, kas var tikt izmantoti, lai nodrošinātu to, ka publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldība uzticēta personai, par kuras godprātīgumu un reputāciju nav šaubu. Tomēr apstrīdētās normas legītīmo mērķi esot iespējams sasniegt arī bez absolūtā aizlieguma.

Apstrīdētā norma pašlaik liedzot kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu arī personai, kura izdarījusi, piemēram, tīšu kriminālpārkāpumu, neatkarīgi no tā rakstura. Nosakot aizliegumu kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu personām, kuras sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, likumdevējam būtu jāveic

plašāka Krimināllikumā ietvertu noziedzīgo nodarījumu analīze, identificējot tos noziedzīgos nodarījumus, kuri var apdraudēt kapitālsabiedrības efektīvu pārvaldīšanu, kā arī racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu.

Visbeidzot, ņemot vērā to, ka noziedzīgais nodarījums, par kuru reiz tika notiesāts Pieteikuma iesniedzējs, ir dekriminalizēts, Satversmes tiesai būtu jāvērtē tas, vai Pieteikuma iesniedzēja izdarītais noziedzīgais nodarījums vispār ierobežo viņa tiesības kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu un rada viņa pamattiesību aizskārumu. Proti, tiesību literatūrā esot pausts viedoklis, ka aizliegums nav jāattiecina uz personām, kuras tika sodītas par tišiem noziedzīgiem nodarījumiem, ja notikusi attiecīgā nodarījuma dekriminalizācija un patlaban par attiecīgo rīcību kriminālatbildība nav paredzēta.

12. Pīcaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docents *Dr. iur.* Edvīns Danovskis – uzskata, ka apstrīdētā norma ir pieņemta likumā noteiktajā kārtībā un tai ir legītimis mērķis, tomēr tā neatbilst samērīguma principam.

Cilvēka pamattiesības ierobežojošu normu atbilstība Satversmei nevarot būt atkarīga no tā, vai un cik plašas debātes par šo normu ir bijušas likumdevējam. Par daudzām normām, kurās ietverts cilvēka pamattiesību ierobežojums, vispār neesot notikušas īpašas debātes, nedz arī ticis veikts un dokumentēts izvērtējums par atbilstību Satversmei. Tas pats par sevi gan nenozīmē, ka attiecīgās normas neatbilstu Satversmē ietvertajām pamattiesībām pēc būtības.

Neesot pamatoti uzskatīt, ka tikai tāpēc vien, ka publiskas personas kapitālsabiedrības valdes loceklis ir valsts amatpersona, tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakts var mazināt sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei. Valsts amatpersonas jēdziens esot juridiski tehnisks jēdziens, kas tiek lietots Interesu konflikta novēršanas likuma regulējumam pakļauto personu loka apzīmēšanai. No tā vien, ka publiskas personas kapitālsabiedrības valdes loceklis ir valsts amatpersona minētā likuma izpratnē, nevarot izrietēt apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma attaisnojums.

Tomēr fakts, ka amatpersona reiz izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, piemēram, tādu, kādu izdarījis Pieteikuma iesniedzējs, varot mazināt gan sabiedrības, gan kapitāla daļu turētāja uzticēšanos attiecīgajai amatpersonai. Taču, lai aizliegumu ieņemt valdes locekļa amatu kapitālsabiedrībā varētu atzīt par pamatotu, esot jāņem vērā vairāku faktoru kopums – pagātnē veikto prettiesisko vai citādi apšaubāmo darbību saistība ar attiecīgo amatu, laika posms, kāds pagājis pēc attiecīgās darbības, un personas uzvedība pēc attiecīgās darbības. Piemēram, no fakta, ka Pieteikuma iesniedzējs pirms 24 gadiem tika notiesāts par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā atkārtoti gada laikā, nevarot izrietēt tāds secinājums, ka personai nav kapitālsabiedrības valdes loceklim nepieciešamo spēju un kvalifikācijas vai ka tai piemīt tādas bīstamas īpašības, kas būtu pamats liegt tai ieņemt attiecīgo amatu.

Ar Krimināllikuma sistēmu saskanīgs būtu tāds regulējums, saskaņā ar kuru notiesāšanas faktu kā amata ieņemšanas pieļaujamības kritēriju pret personu varētu izmantot ne ilgāk kā Krimināllikumā noteiktajā sodāmības termiņā.

Secinājumu daļa

13. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt visas apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un norāda, ka apstrīdētās normas dēļ viņa virzīšana valdes locekļa amatam publiski privātā kapitālsabiedrībā apturēta pēc tam, kad saņemta informācija par viņa sodāmību.

Savukārt Saeima uzsver, ka lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, tāpēc apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106. panta pirmajam teikumam būtu izvērtējama tikai tiktāl, ciktāl tas nepieciešams Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai, proti, ciktāl tā liedz par publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 97. lp.*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. pants noteic ne tikai valdes, bet arī padomes locekļu nominēšanas kārtību atvasinātas publiskas personas kapitāla

daļu pārvaldīšanas gadījumā. Savukārt saskaņā ar šā likuma 41. pantu konkrētās prasības ir vienlīdz attiecināmas arī uz publiski privātas kapitālsabiedrības pārvaldi.

Lai arī, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 12. punktu*), tomēr vienlaikus Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādās tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

13.1. Saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 1. panta 3. punktu publiskas personas kapitālsabiedrībā visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder vienai publiskai personai, savukārt saskaņā ar šā panta 5. punktu publiski privātā kapitālsabiedrībā visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder vairākām publiskām personām. Atbilstoši šā panta 11. punktam atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībā visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder vienai atvasinātai publiskai personai. Tādējādi minētajās kapitālsabiedrībās visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas pieder publiskām personām.

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 41. pants noteic, ka publiski privātās kapitālsabiedrības pārvaldē citstarp ievērojamas visas šajā likumā noteiktās prasības attiecībā uz publiskas personas kapitāla daļu pārvaldību un ierobežojumi, kas piemērojami publiskas personas kapitālsabiedrības valdei un padomei, kā arī valdes un padomes locekļiem (tai skaitā padomes veidošanas kritēriji, prasības valdes un padomes locekļiem, mēneša atlīdzības noteikšana, prēmiju izmaksāšanas ierobežojumi un citas šajā likumā noteiktās prasības).

Precizējot lietas izskatīšanas robežas, Satversmes tiesai jāvērtē tas, vai tiek ievēroti Satversmes tiesas procesa principi. Satversmes tiesas process ir balstīts uz objektīvās izmeklēšanas principu. Pēc tam, kad ir ierosināta lieta, Satversmes tiesa izmanto ne vien lietas dalībnieku – pieteikuma iesniedzēja un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – iesniegtos argumentus un pierādījumus, bet šādus argumentus un pierādījumus meklē arī pati. Satversmes tiesas procesa jēga un būtība ir cieši saistīta ar tiesas aktīvo lomu lietas izspriešanai juridiski nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā un pierādījumu vākšanā (*sk. arī Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*).

13.1.1. Ņemot vērā Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma sistēmu, gan uz kapitālsabiedrību, kurās kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, gan publiski privātu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu kandidātiem ir vienlīdz attiecināma to nominēšanas kārtība un ierobežojumi. Saeimas atbildes rakstā nav norādīti apsvērumi par to, vai Satversmei atbilst apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītu personu izvirzīt kā valdes locekļa kandidātu kapitālsabiedrībā, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai. Tomēr lietas sagatavošanas laikā ir iegūti Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturrtās daļas izstrādes materiāli, tostarp 11. Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas (turpmāk – Saeimas komisija) un tās darba grupas sēžu protokoli un audioieraksti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 145.–150. lp. un 2. sēj. 1.–76. lp.*). No šiem materiāliem ir iespējams izsecināt likumdevēja gribu un apsvērumus arī attiecībā uz aizliegumu par kapitālsabiedrības, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, valdes locekļa kandidātu izvirzīt personu, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Arī pieaicināto personu viedokļos apstrīdētās normas satversmība ir vērtēta šādā aspektā (*sk., piemēram, tiesībsarga viedokli lietas materiālu 2. sēj. 77.–86. lp. un Pārresoru koordinācijas centra viedokli 2. sēj. 100.–109. lp.*).

Lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu apstrīdētās normas satversmību gan attiecībā uz tādu kapitālsabiedrību, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, gan arī publiski privātu kapitālsabiedrību.

13.1.2. Apstrīdētā norma nosaka vienādas prasības gan attiecībā uz tādas kapitālsabiedrības, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, gan attiecībā uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļu kandidātiem, un šīs prasības ir vienlīdz attiecināmas arī uz šo kapitālsabiedrību padomes locekļu kandidātiem.

Kaut arī valdes un padomes funkcijas un pienākumi šajās kapitālsabiedrībās atšķiras, tomēr apstrīdētās normas piemērošanas tiesiskās sekas abu šo pārvaldes institūciju locekļu kandidātiem ir identiskas. Tāpat no lietā iegūtajiem materiāliem var izsecināt, ka arī argumenti par konkrētā ierobežojuma nepieciešamību attiecībā gan uz valdes, gan padomes locekļiem ir vieni un tie paši. Izvērtējot apstrīdētās normas satversmību, tiek ņemtas vērā jebkuras personas, kas nokļūst situācijās, kas ir vienādas un salīdzināmas ar Pieteikuma iesniedzēju, lai nodrošinātu to, ka tiesību sistēmā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums.

Līdz ar to Satversmes tiesa izskatāmajā lietā apstrīdēto normu izvērtēs tiktāl, ciktāl tā attiecas uz kapitālsabiedrības, kurā kapitāla daļas pieder atvasinātai publiskai personai, un publiski privātas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātiem.

13.2. No Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma sistēmas izriet, ka likumdevējs līdzvērtīgas prasības apstrīdētajā normā noteiktajām prasībām ir attiecinājis arī uz tādas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātiem, kurā kapitāla daļas pieder valstij. Proti, saskaņā ar šā likuma 31. panta ceturtais daļas 2. punktu par šādas kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekli nevar būt persona, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Pēc Saeimas atbildes raksta saņemšanas Satversmes tiesa lūdza Saeimu sniegt papildu paskaidrojumus, citstarp par Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtais daļas 2. punkta satversmību. Saeima papildu paskaidrojumos norādīja, ka šīs tiesību normas atbilstība Satversmes 106. panta pirmajam teikumam nebūtu izvērtējama citādi kā apstrīdētās normas atbilstība Satversmei. Tāpat Saeimas atbildes rakstā izteiktie apsvērumi par normas satversmību būtu

vienlīdz attiecināmi arī uz Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturrtās daļas 2. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam (*sk. Saeimas papildu paskaidrojumus lietas materiālu 2. sēj. 153.–154. lp.*).

Satversmes tiesa vairākkārt secinājusi, ka noteiktos gadījumos var tikt paplašinātas prasījuma robežas jau ierosinātās lietās. Satversmes tiesa prasījuma robežas var paplašināt, ievērojot visupirms “ciešās saistības koncepciju”. Satversmes tiesa var paplašināt prasījuma robežas un izvērtēt arī pieteikumā neapstrīdētu normu satversmību, ja šīs normas ir tik cieši saistītas ar lietā apstrīdētajām normām, ka to izvērtēšana iespējama tā paša pamatojuma ietvaros un tas nepieciešams Satversmes tiesas procesa principu ievērošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 10.2. punktu un 2020. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2019-29-01 17. punktu*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta un 37. panta tvērumā ietilpstošo kapitālsabiedrību, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai atvasinātai publiskai personai (turpmāk arī – kapitālsabiedrības), valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība ir atzīstama par vienotu kapitālsabiedrības pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas sistēmu. Konkrētās prasības atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 41. pantam vienlīdz var tikt attiecinātas arī uz publiski privātām kapitālsabiedrībām. Likumdevējs, pieņemot Kapitālsabiedrību pārvaldības likumu, jau sākotnēji ir noteicis vienotas prasības šajos pantos minēto kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļu kandidātiem. Turklāt arī Grozījumos Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā likumdevējs ievērojis konsekvenci un, izvirzot jaunas prasības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei, tās vienādi attiecinājis uz visām minētajām kapitālsabiedrībām (*sk. arī Saeimas papildu paskaidrojumus lietas materiālu 2. sēj. 153.–154. lp.*).

13.2.1. Turklāt jāņem vērā, ka gan uz Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta, gan 37. panta tvērumā ietilpstošo kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtību vienlīdz attiecināmi arī Ministru kabineta 2020. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 20 “Valdes un padomes locekļu nominēšanas kārtība

kapitālsabiedrībās, kurās kapitāla daļas pieder valstij vai atvasinātai publiskai personai” (turpmāk arī – Noteikumi Nr. 20).

Līdz ar to ir iespējama Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtais daļas 2. punkta satversmības izvērtēšana tā paša pamatojuma ietvaros.

13.2.2. Paplašinot prasījuma robežas un vērtējot arī to kapitālsabiedrību, kurās kapitāla daļas pieder valstij, valdes un padomes locekļu kandidātiem izvirzītās prasības, tiktu nodrošināta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei. Procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros.

Satversmes tiesa secina, ka lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai izvērtētu arī Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtais daļas 2. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Tādējādi, lai tiktu sekmēta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei, izskatāmajā lietā ir iespējams un nepieciešams paplašināt prasījuma robežas.

Līdz ar to Satversmes tiesa izskatāmajā lietā vērtēs ne tikai Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtais daļas 2. punkta, bet arī 31. panta ceturtais daļas 2. punkta (turpmāk arī – apstrīdētās normas) atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam. Ņemot vērā, ka minētās tiesību normas attiecībā uz personām, kuras tiek izvirzītas par valdes vai padomes locekļa amata kandidātiem, tiesisko seku ziņā ir identiskas, Satversmes tiesa tās vērtēs kā vienotu tiesisko regulējumu.

14. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

14.1. Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma neierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās pamattiesības. Proti, minētās Satversmes normas tvērumā neietilpstot personas tiesības kandidēt uz publiski privātas kapitālsabiedrības valdes locekļa amatu. Tās esot publiskas personas tiesības – normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā izvēlēties personu, kurai uzticēt savas mantas pārvaldīšanu. Tādēļ personai neesot tiesību prasīt, lai tai tiktu uzticēta svešas mantas pārvaldīšana (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 106. lp.*). Turklāt Ekonomikas ministrija norāda, ka Pieteikuma iesniedzējs konkrētajā kapitālsabiedrībā jau esot nodarbināts uz darba tiesisko attiecību pamata, tātad jau strādājot paša izraudzītajā profesijā atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai un par to saņemot atalgojumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 93. lp.*)

Ar Satversmes 106. pantā ietverto jēdzienu “nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens “nodarbošanās” Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē ir attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 6. punktu*).

Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos atbilstoši visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumam, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu*). Satversmes 106. pantā ietvertās tiesības “brīvi izvēlēties” prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai tiktu nodrošināta iespēja katram strādāt, turklāt strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas. Tomēr jēdziens “izvēlēties” šajā pantā tulkojams kā personas apzināta un mērķtiecīga darbība, nevis tikai iekšējs lēmums (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 2. punktu*). Valstij ir pienākums atturēties

no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības “brīvi izvēlēties” nodarbošanos (sk. *Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.1. punktu*).

14.2. Valdes un padomes locekļiem kapitālsabiedrībā ir īpaša loma, proti, viņi īsteno šīs sabiedrības pārvaldi. Atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 80. un 113. pantam valde ir sabiedrības izpildinstitūcija, kura vada un pārstāv sabiedrību kopīgi. Tātad valde īsteno divas funkcijas: vadības un pārstāvības funkciju. Vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu īstenošana tās iekšienē, proti, saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana, kas vērsta uz sabiedrības mērķu sasniegšanu. Savukārt pārstāvība ir sabiedrības reprezentēšana ārpusē, proti, visas lietas, kurās sabiedrība stājas attiecībās ar trešo personu, attiecas uz pārstāvību (sk. *Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14.4. punktu*). Līdzīgi kā privāto tiesību juridiskajām personām arī publiskas personas kapitālsabiedrības valdes loceklim var tikt uzticēti vairāki pienākumi, piemēram, vadīt un koordinēt sabiedrības darbu kopumā, veikt saimniecisko darbību ar mērķi gūt peļņu, plānot īstermiņa un ilgtermiņa sabiedrības attīstību, koordinēt ikdienas darbu, pārstāvēt sabiedrību attiecībās ar valsts iestādēm, citām valsts institūcijām vai juridiskajām un fiziskajām personām, kā arī pārraudzīt sabiedrības finanses (sk., *piemēram: Strupiņš A. Tiesas spriedumu komentāri: par valdes loekli kā darbinieku. Jurista Vārds, 2012. gada 28. februāris, Nr. 9*). Atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 79. pantam ievēlētais valdes loceklis sabiedrībā darbojas uz pilnvarojuma līguma pamata.

Saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 107. pantu padome ir sabiedrības pārraudzības institūcija, kas pārstāv dalībnieku vai akcionāru intereses sapulču starplaiķā un pārrauga valdes darbību. Padome ir tā, kas citstarp apstiprina sabiedrības darbības stratēģiju un uzrauga tās īstenošanu, tāpat veic uzraudzību pār sabiedrības darbību, nodrošina finanšu un risku pārvaldības sistēmu uzraudzību, kā arī apstiprina būtiskākās politikas, kurās definēti sabiedrības darbības principi attiecībā uz risku pārvaldību, interešu konflikta novēršanu, korupcijas apkarošanu, korporatīvo pārvaldību un citiem jautājumiem. Atsevišķos likumā vai sabiedrības

statūtos noteiktos gadījumos valdei var būt nepieciešams saņemt arī padomes piekrišanu noteiktām darbībām.

Valde un padome (ja tāda izveidota) ir neatņemama kapitālsabiedrības sastāvdaļa. Šo kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļi ir sabiedrības dalībnieku vai akcionāru uzticības personas, kurām tiek uzticēta svešas mantas pārvaldīšana (*sal. sk. Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14.2.2. punktu*). Kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amats ir tāds amats, kas pamatojas uzticības attiecībās.

14.3. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos paredz personai iespēju pēc pašas brīvās izvēles pretendēt uz amatu, ko tā vēlas ieņemt atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Turklāt šis amats var būt saistīts ar pretendenta personību kopumā. Tādējādi Satversmes 106. panta pirmais teikums ietver personas tiesības brīvi izvēlēties, vai tā kandidēs uz konkrēto amatu. Satversmes 106. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpst arī tiesības izvēlēties vairākas nodarbošanās un tās vienlaicīgi īstenot. Ja šīs tiesības tiek ierobežotas ar mērķi nepieļaut noteiktu amatu savienošānu, tad šāds ierobežojums ir pieļaujams tikai uz likuma pamata kādu īpaši svarīgu interešu aizsardzības labad, ievērojot samērīgumu (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu*).

Ja personai ir spējas un kvalifikācija, kas nepieciešamas, lai kandidētu uz valdes vai padomes locekļa amatu kapitālsabiedrībā, bet persona ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, tad neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas apstrīdētās normas šai personai ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības.

Tādējādi apstrīdētās normas ierobežo personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

15. Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos var tikt ierobežotas, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai:

- 1) tas ir noteikts ar likumu;

2) tam ir legītīms mērķis;

3) tas ir samērīgs ar tā legītīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 21. punktu*).

16. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 13.2. punktu*).

16.1. Apstrīdētās normas ir pieņemtas ar Grozījumiem Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā. Attiecīgais likumprojekts tika izskatīts trijos lasījumos. Likums tika pieņemts un 2019. gada 28. jūnijā izsludināts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Nr. 129 normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan saprotamai, gan paredzamai. Proti, tiesību normai jābūt formulētai pietiekami precīzi un skaidri. Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personai skaidri paredzēt noteikumu piemērošanas jomu un nozīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*).

No apstrīdētajām normām persona var izsecināt un paredzēt, kādu apstākļu dēļ viņu nedrīkst izvirzīt par kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa kandidātu. Proti, par šāda amata kandidātu citstarp nedrīkst izvirzīt personu, kura

ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tādējādi apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma formulējums ir pietiekami skaidrs, persona var izprast šā ierobežojuma saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.

Lietas dalībnieki ir vienisprātis un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētās normas ir izsludinātas un pieejamas atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, kā arī ir pietiekami skaidri formulētas.

16.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pamattiesību ierobežojums noteikts, neievērojot labas likumdošanas principu. Proti, likumdevējs likumdošanas procesā neesot veicis pienācīgu izvērtējumu un neesot pamatojis nepieciešamību apstrīdētajās normās ietvert absolūto aizliegumu (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 6. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdošanas procesā jāievēro vispārējie tiesību principi, Satversmē un Saeimas kārtības rullī reglamentētie procesuālie priekšnoteikumi un prasības. Likumdevējam tiesību normas pieņemšanas gaitā ir jāizvērtē argumenti par šīs normas iespējamo neatbilstību Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajā jautājumā. Tie ir galvenie, bet ne vienīgie labas likumdošanas principa konkretizācijas elementi, kas citstarp dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu*). Labas likumdošanas principa ievērošana sekmē to, ka sabiedrībā veidojas pārliecība par pieņemto lēmumu tiesiskumu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 24.1. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi arī to, ka absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ tā atbilstībai samērīguma principam ir izšķiroša nozīme (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Lietas dalībnieku un pieaicināto personu argumentus par to, vai apstrīdētās normas paredz absolūto aizliegumu un vai likumdevējs, nosakot šādu aizliegumu, ir pienācīgi izvērtējis tā nepieciešamību, Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot, vai

apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai tas atbilst samērīguma principam.

17. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka Satversmes 106. pantā paredzētās tiesības “var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”.

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima norāda, ka apstrīdēto normu galvenais mērķis ir veicināt kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību, nodrošinot racionālu un ekonomiski pamatotu resursu izmantošanu, tāpēc viens no apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmajiem mērķiem ir sabiedrības labklājības aizsardzība. Otrs šā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Ņemot vērā to, ka kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļi ir uzskatāmi par valsts amatpersonām, likumdevēja pienākums ir veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, kas ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai valsts iekārtai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 109.–111. lp.*).

Satversmes ievadā noteikts, ka Latvijas valsts ir izveidota, lai nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Tādējādi viens no valsts uzdevumiem ir veicināt Latvijas sabiedrības labklājību. Šā uzdevuma īstenošanai Latvijā ir izveidota demokrātiska valsts iekārta. Cilvēka tiesību un brīvību efektīva īstenošana vislabāk ir iespējama demokrātijas apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 15.1. punktu*). Ikviena

sabiedrības locekļa labklājības interesēs ir nodrošināt, ka valsts atbilstoši labas pārvaldības principam uzlabo pārvaldes kārtību un organizē to pēc iespējas efektīvāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 19. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2009-77-01 31. punktu*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 2. pantā noteikts, ka šā likuma mērķis ir veicināt publiskai personai piederošu kapitāla daļu un publiskas personas kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību, racionālu un ekonomiski pamatotu publiskas personas kapitālsabiedrību resursu izmantošanu, labas korporatīvās pārvaldības principu ievērošanu, kā arī nodrošināt publiskas personas līdzdalības nosacījumu ievērošanu. Ņemot vērā kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu plašās pilnvaras un patstāvību, kā arī tādēļ, lai tiktu sasniegts likumdevēja noteiktais mērķis, tiek izvirzītas paaugstinātas prasības attiecībā uz piemērotāko kandidātu atlasī.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas vadlīnijās par valsts uzņēmumu korporatīvo pārvaldību ir ietverti starptautiski saskaņoti standarti, kas nosaka to, kā valstu valdībām nodrošināt, lai valsts uzņēmumi strādā efektīvi, pārskatāmi un atbildīgi (*sk. 2015. gada Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas vadlīniju par valsts uzņēmumu korporatīvo pārvaldību 2. nodaļu*). Lai gan šīs vadlīnijas nav vispāršaistošas, tomēr tās atzīstamas par avotu ar rekomendējošu un vienlaikus arī ar autoritatīvu raksturu, kur citstarp ietverti vairāki labas korporatīvās pārvaldības principi, tostarp tādi, kas noteic, ka kandidatūras jāizvirza, pamatojoties uz attiecīgo personu kvalifikāciju, un visām amatpersonām jānosaka vienādi juridiskie pienākumi. Visas pārvaldes institūciju locekļu kandidatūras jāizvirza pārskatāmā procesā, kas ietver caurskatāmu un strukturētu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas procedūru. Turklāt ir skaidri jānorāda, ka attiecīgo amatpersonu pienākums ir rīkoties uzņēmuma kopējās interesēs.

Arī 2013. gada 3. jūlijā Saeimai iesniegtā likumprojekta “Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums” Nr. 731/Lp 11 (turpmāk – Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekts) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) uzsvērtā labas korporatīvās pārvaldības principu nozīme, kā

arī norādīts, ka kapitālsabiedrību valdes un padomes locekļu atlases procedūrai jābūt balstītai uz profesionalitātes un kompetences kritērijiem (izglītību, zināšanām par nozari, finansēm, vadīšanu, motivācijas metodēm u. c.), bet kandidātu politiskā piederība nav vērā ņemams faktors (*sk. minētā likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*).

Atbilstoši Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta otrajai daļai un 37. panta otrajai daļai valdes un padomes locekļa nominēšanas procesā tiek ievēroti korporatīvās pārvaldības labās prakses principi, nodrošināta atklāta, godīga un profesionāla valdes un padomes locekļu atlase, kas veicina profesionālas un kompetentas kapitālsabiedrības pārvaldes institūcijas izveidi. Tas saskan arī ar valdes un padomes locekļiem izvirzītajām atbildības prasībām. Proti, saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 51. pantu šīm personām savi pienākumi ir jāpilda kā krietniem un rūpīgiem saimniekiem, kā arī jārīkojas labā ticībā. Visus valdes un padomes locekļu pienākumus un uzdevumus izsmelši uzskaitīt nav iespējams, taču viņiem ir jādara viss nepieciešamais un likumīgi iespējamais, ievērojot krietna un rūpīga saimnieka principu. Krietna un rūpīga saimnieka princips ietver virkni objektīvu pienākumu, citstarp pienākumu ievērot likumus, sabiedrības statūtus un dalībnieku vai akcionāru sapulces lēmumus, pienākumu būt lojālam sabiedrībai un izvairīties no lēmumu pieņemšanas interešu konflikta situācijā, kā arī pienākumu uz izsvērtas informācijas pamata pieņemt ekonomiski pamatotus lēmumus. Valdes loceklim ir pienākums pastāvīgi kontrolēt un pārzināt komercsabiedrības finansiālo stāvokli (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 13. jūnija sprieduma lietā Nr. 2014-02-01 14.4. punktu*). Uz šīm amatpersonām ir attiecināms arī Publiskas personas finanšu līdzekļu izšķērdēšanas likumā noteiktais pienākums ar publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantu rīkoties likumīgi un lietderīgi.

Tātad kapitālsabiedrībā valdes un padomes locekļu kandidāti tiek izvirzīti, balstoties uz profesionalitātes un kompetences kritērijiem. Konkrētu kritēriju un valdes vai padomes locekļu kandidātu atlases procedūras noteikšana veicina šā procesa caurskatāmību un atklātību, kuru nepieciešamība ir pamatojama citstarp

ar valdes un padomes locekļiem izvirzītajām augstajām prasībām un uzticēto atbildību.

Sabiedrības labklājības aizsardzības interesēs ir tas, ka kapitālsabiedrības valde un padome pārvalda kapitālsabiedrību efektīvi, nodrošinot resursu racionālu un ekonomiski pamatotu izmantošanu. Tāpēc sabiedrības labklājības aizsardzības interesēm atbilst arī ierobežojums, kas liedz personai, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas tikt izvirzītai par kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa kandidātu.

Nemot vērā to, ka ir konstatējams vismaz viens apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis, Satversmes tiesa nevērtēs, vai šim pamattiesību ierobežojumam ir arī tāds leģitīms mērķis kā demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.

18. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot pamattiesību ierobežojumu, tiek atzīts, ka tas neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tas neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 15. punktu*).

19. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu).

Saeima uzskata, ka pastāv pamatotas šaubas par to, vai persona, kas reiz jau ir pārkāpusi tiesību normas, turpmāk tās ievēros, proti, vai šāda persona spēs efektīvi pārvaldīt kapitālsabiedrību un turklāt pieņemt lēmumus, pirms tam apsverot to lietderību. Tāpēc apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums esot atzīstams par piemērotu leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 113. lp.*). Savukārt Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav piemērots šā leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo var būt arī tādas situācijas, kad konkrētais speciālists kapitālsabiedrības valdē ir nepieciešams tieši viņa zināšanu un kvalifikācijas dēļ (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*).

Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtajā daļā un 37. panta ceturtajā daļā ir noteikts, kādas personas nedrīkst izvirzīt par valdes vai padomes locekļa kandidātu. Viens no kritērijiem ir ietverts apstrīdētajās normās. Tas, ka persona, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, nevar tikt izvirzīta par valdes vai padomes locekļa kandidātu, ir noteikts ar likumu; līdz ar to tas nav jautājums, ko izvērtē nominācijas komisija.

Apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums nodrošina to, ka par valdes vai padomes locekli kapitālsabiedrībā netiks izvirzīta persona, kura ir bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Tādējādi citstarp tiek mazinātas sabiedrībā iespējamās šaubas, ka valdes un padomes locekļi resursus varētu izmantot neefektīvi vai ekonomiski nepamatoti. Apstrīdētās normas veicina arī to, lai valdes un padomes locekļu nominēšanas process atbilstu korporatīvās pārvaldības labās prakses principiem, nodrošinot atklātu un godīgu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu atlasi.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai.

20. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka aizliegums kandidēt uz valdes locekļa amatu personai, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir absolūts. Līdzīgu viedokli pauž arī vairākas pieaicinātās personas (*sk., piemēram, Dr. iur. Edvīna Danovska viedokli lietas materiālu 2. sēj. 136. lp. un Dr. iur. Annijas Kārklīņas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 141. lp.*). Savukārt Saeima norāda, ka šis aizliegums nav absolūts, jo tas neattiecoties uz ikvienu par noziedzīgu nodarījumu sodītu personu, bet tikai uz tādām personām, kuras ir sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 107. un 114. lp.*).

Satversmes tiesa savā judikatūrā jau vairākās lietās ir vērtējusi pamattiesību ierobežojumus, kuri uzskatāmi par absolūtiem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedumu lietā Nr. 2017-07-01 un 2019. gada 5. decembra spriedumu lietā Nr. 2019-01-01*). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesiskajam regulējumam, kas piemērojams neatkarīgi no konkrētā gadījuma apstākļiem, ir absolūts raksturs (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 10. aprīļa sprieduma lietā “Evans v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 6339/05, 89. punktu*). Savukārt tiesību doktrīnā atzīts, ka par absolūtu aizliegumu uzskatāmas tādas tiesību normas, kas bez jebkādiem izņēmumiem attiecas uz visām personām, kuras nonāk to tvērumā, kā arī tādi tiesību normās ietverti personas pamattiesību ierobežojumi, kuri pēc būtības nav atkarīgi ne no kādiem individuālajiem apstākļiem (*sk.: Cumper P., Lewis T. Uncertainty, Irony and Subsidiarity: Blanket Bans and the European Court of Human Rights’ Procedural Turn. International and Comparative Law Quarterly, 2019, Volume 68, Issue 3, p. 613*).

Nosakot, vai apstrīdētajās normās ir ietverts absolūts personas pamattiesību ierobežojums, pirmkārt, ir jāizvērtē, vai tas attiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu, tādējādi pieļaujot izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (*sk. arī Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*).

Apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu attiecas uz visām personām, kas bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Kaut arī šis regulējums neattiecas uz jebkuru personu, kas sodīta par kādu noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz personām, kas izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, tas pilnībā liedz atsevišķai personu grupai kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu (*sk. arī Dr. iur. Valentijas Liholajas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 115. lp.*). Apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums neparedz katra konkrēta gadījuma izvērtējumu, tātad nepieļauj nekādus izņēmumus.

Turklāt aizliegums ir noteikts uz mūžu, proti, ir spēkā neierobežotu laiku arī pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais aizliegums ir absolūts.

21. Satversmes tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, attiecībā uz konkrētu personu grupu nosakot absolūto aizliegumu, ir apsvēris to, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē ietvertās pamattiesības aizskartu mazāk. Lai to izvērtētu, Satversmes tiesai ir jāpārlicinās par to, vai likumdevējs ir:

- 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību;
- 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas;
- 3) pamatojis to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 21. punktu*).

Minētie apsvērumi pēc būtības konkretizē labas likumdošanas principa saturu gadījumos, kad likumdevējs lemj par absolūta aizlieguma ietveršanu kādā tiesību normā.

22. Ar Grozījumiem Kapitālsabiedrību pārvaldības likumā apstrīdētās normas tika izteiktas patlaban spēkā esošajā redakcijā. Savukārt līdzīga satura normas, kas ietvēra uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa kandidātiem attiecināmu absolūto aizliegumu, bija iekļautas jau Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta otrās daļas 2. punkta un 37. panta otrās daļas 2. punkta sākotnējā redakcijā, kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Minētais likums aizstāja 2002. gada 26. septembra likumu “Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām”.

Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekts izstrādāts, lai ieviestu starptautiski atzītus labas korporatīvās pārvaldības principus, tostarp efektīvu kapitālsabiedrību pārraudzību, nepolitizētu un caurskatāmu kapitālsabiedrības pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas procedūru, tādējādi nosakot jaunu kārtību, kādā tiek izvirzīti valdes locekļu kandidāti, kā arī minimālās kandidātiem izvirzāmās prasības (*sk. Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju) un Saeimas komisijas 2013. gada 10. septembra sēdes audioierakstu*). Likumprojekta izstrādē tika ņemtas vērā politikas plānošanas dokumentos “Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija” un “Publisko personu komercdarbības koncepcija” minētās vadlīnijas, kurās arī bija ietverts tāds princips, ka iepriekš par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas neatkarīgi no nodarījuma rakstura un sodāmības dzēšanas vai noņemšanas nevar strādāt publiskas kapitālsabiedrības valdē (*sk. politikas plānošanas dokumentus “Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija”, pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/>, un “Publisko personu komercdarbības koncepcija”, pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/>*).

Likumprojekta sākotnējā redakcija paredzēja tādu ierobežojumu, ka valsts kapitāla daļu pārvaldības gadījumā kandidātu datubāzē neiekļauj personas, kuras ir bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas) (*sk. Kapitālsabiedrības pārvaldības likumprojekta 40. panta trešo daļu*). Attiecībā uz atvasinātas publiskas personas kapitālsabiedrībām bija paredzēti arī valdes un padomes locekļu kandidātu izvērtēšanas pamatprincipi, tomēr tādas vai līdzīgas tiesību normas, kurās būtu

ietverts pēc satura apstrīdētajās normās ietvertajam aizliegumam līdzīgs absolūtais aizliegums, sākotnēji likumprojektā nebija iekļautas. Taču attiecībā uz publiski privātām kapitālsabiedrībām likumprojekta sākotnējā redakcija noteica, ka par padomes locekļiem nevar būt personas, kuras ir bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), kā arī personas, kurām, pamatojoties uz kriminālprocesa ietvaros pieņemtu nolēmumu, ir atņemtas tiesības veikt noteiktu vai visu veidu komercdarbību un citu profesionālo darbību (*sk. Kapitālsabiedrības pārvaldības likumprojekta 130. panta ceturto daļu*). Savukārt attiecībā uz publiski privātu kapitālsabiedrību valdes locekļiem šāda prasība netika paredzēta.

No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdēto normu redakcijas ir apspriestas Saeimas komisijas sēdēs, kā arī Saeimas komisijas izveidotajā darba grupā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 145.–150. lp. un 2. sēj. 1.–76. lp.*). Pirms likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā ekonomikas ministrs Daniels Pavļuts iesniedza divus priekšlikumus, kuri citstarp paredzēja, ka par valdes un padomes locekļu kandidātiem nevar būt personas, kuras ir bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), šo aizliegumu attiecinot gan uz atvasinātu publisku personu kapitālsabiedrībām, gan publiski privātām kapitālsabiedrībām (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 20.–22. lp.*). Pret šiem priekšlikumiem iebilda Zemkopības ministrijas pārstāvji, norādot, ka ierobežojums, kas liedz ieņemt konkrēto amatu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir nesamērīgs un nav piemērots likuma mērķa sasniegšanai. Proti, iespējams, ka persona ir labojusies, un tādā gadījumā krimināltiesiskās sekas nevar personu vajāt visu atlikušo mūžu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 26.–30. lp.*). Pēc tam minētie ekonomikas ministra priekšlikumi tika izskatīti arī darba grupas sēdē. Tajā tika norādīts, ka priekšlikumā ietvertais pamatkritērijs ir šāds: attiecīgās personas nav izvirzāmas un nav vērtējamas kā potenciālie amata kandidāti, jo ir zaudējušas savu reputāciju kā tādu. Tomēr tas neesot tikai reputācijas jautājums, ko jau atsevišķi vērtējot nominācijas komisija (*sk. arī Saeimas komisijas darba grupas 2014. gada 16. aprīļa un Saeimas komisijas 2014. gada 7. maija sēžu audioierakstu lietas materiālu 2. sēj.*).

Likumdevējs nepieciešamību apstrīdētajās normās ietvert absolūto aizliegumu pēc būtības ir pamatojis ar to, ka personas, kas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas ir zaudējušas savu reputāciju un tādēļ nevar īstenot kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldību.

Līdz ar to likumdevējs ir pamatojis apstrīdētajās normās ietvertā absolūtā aizlieguma nepieciešamību.

23. Absolūtais aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir izvērtējis tā būtību un piemērošanas sekas. Proti, nosakot absolūto aizliegumu, likumdevēja pienākums ir pārliecināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23. punktu*).

23.1. Apstrīdētajās normās ietvertais absolūtais aizliegums kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu attiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Pieaicinātā persona *Dr. iur.* Valentija Liholaja norāda, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā ir paredzēti 329 tīši noziedzīgi nodarījumi, kas apdraud dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, piemēram, personas dzīvību un veselību, mantiskās intereses, tautsaimniecības intereses, pārvaldības kārtību, valsts institūciju normālu darbību. Tomēr šo noziedzīgo nodarījumu kaitīguma pakāpe esot dažāda, proti, tie kvalificēti gan kā kriminālpārkāpumi, gan kā noziegumi, tos savukārt iedalot mazāk smagos, smagos vai sevišķi smagos noziegumos (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 115.–116. lpp.*).

Absolūtais aizliegums noteikts personām, kas izdarījušas jebkādu tīšu noziedzīgu nodarījumu, kuri pēc savas būtības apdraud ļoti dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses un kuru kaitīguma pakāpe arī ir atšķirīga.

Turklāt no apstrīdētajām normām izriet, ka sodāmības dzēšanai vai noņemšanai nav nekādas nozīmes.

No Kapitālsabiedrību pārvaldības likumprojekta izstrādes materiāliem izriet, ka Zemkopības ministrija diskusijās aicinājusi izšķirošu nozīmi piešķirt nevis tam, ka persona ir sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, bet gan izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumam un raksturam. Ierobežojumam vajagot būt pamatotam un samērīgam. Personas reiz agrāk izdarītam salīdzinoši nebūtiskam noziegumam, par kuru sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nevajadzētu radīt personai nepamatotus ierobežojumus (*sk. arī lietas materiālu 2. sēj. 26.–30. lp.*). Tomēr citas diskusijas, kurās būtu ņemts vērā noziedzīgu nodarījumu sastāvs un ar tiem apdraudēto interešu raksturs vai kaitīguma pakāpe, Saeimas komisijas un tās darba grupas sēdēs nav notikušas.

Izvērtējot apstrīdēto normu izstrādes materiālus, nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs pēc būtības izvērtējis, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgie nodarījumi, kuru izdarītājiem tiek liegts kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu. Tāpat nav veikts izvērtējums arī attiecībā uz noziedzīgo nodarījumu kaitīguma pakāpi.

Satversmes tiesa nekonstatē, ka likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu, būtu vērtējis noziedzīgu nodarījumu kaitīguma pakāpi vai to, kādas intereses konkrētie noziedzīgie nodarījumi apdraud.

23.2. Nosakot absolūto aizliegumu, likumdevējam ir jāpārlicinās par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas. Jāņem vērā arī tas, ka personas attieksme pret pašas izdarīto noziedzīgo nodarījumu, kā arī vērtību sistēma laika gaitā var mainīties (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.2.2. punktu*).

Piemērojot apstrīdētās normas, nozīme ir ne tikai tam, ka persona reiz tika sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, bet arī tam, ka šāds ierobežojums saglabājas uz mūžu neatkarīgi no tā, vai personai sodāmība ir dzēsta vai noņemta. Kriminoloģiskie pētījumi liecina: jo ilgāku laiku persona atradusies sabiedrībā un nav izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu, jo lielāka varbūtība, ka sodītā persona

atturēsies no atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Vairumā gadījumu sodītas, bet desmit gadus no atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas atturējušās personas risks atkārtoti izdarīt noziedzīgu nodarījumu krītas līdz nesodītu personu riska līmenim (*sk. Probācijas dienesta viedokli lietas materiālu 2. sēj. 123. lp.*). Atbilstoši Krimināllikuma 35. panta otrās daļas 5. punktam viens no soda mērķiem ir novērst noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Turklāt likumdevējs Latvijas tiesiskajā sistēmā ir ieviesis sodīto personu resocializācijas un probācijas sistēmu, kas vērsta uz atkārtotu noziedzīgu nodarījumu novēršanu, citstarp veicinot sodīto personu sociālās uzvedības korekciju. Šādas sistēmas pastāvēšana jau pati par sevi nozīmē to, ka personas uzvedība laika gaitā var mainīties (*sk. arī Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.2. punktu*).

Personai, kurai atbilstoši Krimināllikuma regulējumam sodāmība ir dzēsta vai noņemta, likumdevējs var noteikt papildu ierobežojumus vai juridiskas sekas tikai tad, ja tas nepieciešams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai. Minētā institūta pastāvēšana pati par sevi apstiprina to, ka persona, kas agrāk izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, dzīves gaitā var mainīties.

Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka likumdevējs, nosakot absolūto aizliegumu kandidēt uz kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekļa amatu, būtu pēc būtības apspriedis iespēju, ka personas attieksme un rīcība laika gaitā var mainīties.

Līdz ar to likumdevējs nav izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas.

24. Absolūtais aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis arī to, ka, paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, tā mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. Proti, likumdevējam, nosakot absolūto aizliegumu, ir jāpārlicinās par to, ka absolūtais aizliegums ir vienīgais līdzeklis, ar kuru var sasniegt tā mērķi. Tikai tādā gadījumā likumdevējs ir tiesīgs noteikt absolūto aizliegumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka izņēmumi no absolūtā aizlieguma var būt dažādi, piemēram, gan tāds regulējums, kas noteiktos gadījumos pieļauj individuālu izvērtējumu, gan likumā precīzi formulēti izņēmumi, gan regulējums, kas noteic periodisku aizlieguma nepieciešamības pārskatīšanu. Piemērotākā risinājuma izvēle ietilpst likumdevēja rīcības brīvībā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs un vairākas pieaicinātās personas norāda uz vairākiem iespējamiem alternatīviem līdzekļiem, proti, tādiem izņēmumiem no apstrīdētajās normās ietvertā absolūtā aizlieguma, ar kuriem šā aizlieguma mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē (*sk., piemēram, pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 16.–17. lp., Dr. iur. Valentijas Liholajas viedokli 2. sēj. 118. lp. un Dr. iur. Annijas Kārklīņas viedokli 2. sēj. 142. lp.*).

Saskaņā ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta piekto un sesto daļu, kā arī šā likuma 37. panta piekto un sesto daļu valdes un padomes locekļu kandidātu izvērtēšanai tiek izveidota nominācijas komisija, kas citstarp izvērtē arī kandidātu atbilstību noteiktiem kritērijiem. Kandidātu nominēšanas un atlases kārtība, tostarp nominācijas komisijas pienākumi, detalizētāk noteikta Noteikumos Nr. 20 un Pārresoru koordinācijas centra izstrādātajās Vadlīnijās kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei un izvērtēšanai kapitālsabiedrībās, kurās valstij kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus (*sk. Vadlīnijas kapitālsabiedrības valdes un padomes locekļu kandidātu atlasei un izvērtēšanai kapitālsabiedrībās, kurās valstij kā dalībniekam (akcionāram) ir tiesības izvirzīt valdes vai padomes locekļus, pieejamas: <http://www.valstskapitals.gov.lv/>*).

Tādējādi valdes un padomes locekļu kandidātus jau šobrīd izvērtē speciāli izveidota nominācijas komisija. Spēkā esošais normatīvais regulējums nosaka mehānismu, proti, nominācijas komisiju, kas varētu izvērtēt katra konkrētā gadījuma individuālos apstākļus, lai pārlicinātos par to, vai iepriekš par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītas personas personība un izdarītā nodarījuma apstākļi neliecina par to, ka persona varētu apdraudēt sabiedrības intereses par efektīvu kapitālsabiedrības pārvaldīšanu.

Apstrīdētajās normās ietvertais absolūtais aizliegums attiecas uz visiem tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri pēc būtības apdraud ļoti dažādas ar Krimināllikumu aizsargātas intereses, tostarp arī tādiem, kas rada tiešu risku sabiedrības labklājībai, piemēram, ir vērsti pret tautsaimniecības interesēm, saistīti ar dienesta ļaunprātību vai korupciju, apdraudējuši juridiskās personas mantiskās intereses (*sk. Dr. iur. Valentijas Liholajas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 115. lp.*). Nosakot izņēmumus no konkrētā aizlieguma un precizējot, uz kādām ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm ir attiecināms Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvērto pamattiesību ierobežojums, jāņem vērā, ka aizliegums joprojām būtu viens no līdzekļiem, ar kuriem var nodrošināt sabiedrības intereses par kapitālsabiedrību efektīvu pārvaldīšanu.

Turklāt šāda individuālo apstākļu un individuālas personas izvērtēšanas iespējamība nebūt nenozīmētu to, ka personai tiks dota iespēja kļūt par kapitālsabiedrības valdes vai padomes locekli.

Apstrīdētajās normās ietvertā absolūtā aizlieguma mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem, proti, paredzot izņēmumus no šā aizlieguma, tomēr likumdevējs šādus izņēmumus nav apsvēris. Tādējādi apstrīdētajās normās ietvertais absolūtais aizliegums neatbilst samērīguma principam un nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā jāņem vērā tas, ka tiesas

uzdevums ir pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Turklāt tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 26. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*).

Satversmes tiesa secina, ka šajā gadījumā ir nepieciešams un pieļaujams tas, ka Satversmei neatbilstošās normas vēl kādu laiku paliek spēkā, lai dotu iespēju likumdevējam, ievērojot šajā spriedumā izdarītos secinājumus, pieņemt jaunu tiesisko regulējumu, kas saskan ar Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma sistēmu. Turklāt jaunā tiesiskā regulējuma pieņemšanai likumdevējam ir nepieciešams saprātīgs laika posms.

Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu atzīt Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtais daļas 2. punktu par spēkā neesošu no 2019. gada 17. decembra, proti, no dienas, kad viņa kandidatūras virzīšana uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā tika apturēta.

Apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības. Tādēļ Kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtais daļas 2. punkts attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju ir atzīstams par spēkā neesošu no dienas, kad, pamatojoties uz to, tika apturēta viņa kandidatūras virzīšana uz valdes locekļa amatu publiski privātā kapitālsabiedrībā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 31. panta ceturtās daļas 2. punktu un 37. panta ceturtās daļas 2. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2021. gada 1. jūnija.

2. Attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju personu E atzīt Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likuma 37. panta ceturtās daļas 2. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no personas E pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Sanita Osipova